

SYSTEMATIZATIONS ON THE PROFILE OF LEGAL SCIENCE IN THE TIME OF CRISIS

SISTEMATIZĂRI ASUPRA PROFILULUI ȘTIINȚEI JURIDICE ÎN CONDIȚII DE CRIZĂ

Rodica CIOBANU¹

Abstract

Human societies have periodically gone through various crises. Similar to the impact on societies, human activities have been marked by the processes, problems, and crises they go through. In this line of thought, the law is no exception. Back in the 1940s, Mircea Manolescu argued that each generation witnesses crises. Nowadays, the law crisis is framed in relation to either the doctrinal framework or to the established and contradictory legal practices, etc. At the same time, legal science is the one considered to be guilty of all the evils in the world, incapable of being a true science, to offer safe and effective solutions to the problems facing the society, the state, and the person. Moreover, the crisis caused by the pandemic has outlined the need for a review of the legal science's provision, in terms of raising awareness as well as a social, legal, and civic responsibility.

Keywords: *crisis, crisis of law, system, systematization*

Introducere

Societățile umane perioadic, au trecut prin diverse crize. Similar societăților, domenii ale activității umane au fost marcate de procesele, problemele, crizele pe care le parcurg acestea. Pe dimensiunea dată, dreptul nu este o excepție. Așa cum indica încă în anii 40, Mircea Manolescu, parese că fiecare generație a asistat la crize. În prezent, despre criza dreptului se tot vorbește prin raportare fie la cadrul doctrinar, fie la practicile juridice instituite și contradictorii ș.a. În același timp, știința juridică este cea considerată a se face vinovată de toate *relele din lume*, incapabilă de a fi o știință veritabilă, care să ofere soluții sigure și eficiente problemelor pe care le are societatea, statul și persoana. Mai mult decât atât, criza provocată de pandemie a profilat necesitatea unei revizuirii a prestației științei juridice din punct de vedere al creșterii gradului de conștientizare și responsabilizare socială, juridică și cetățenească.

Starea de alertă în care se află umanitatea în această perioadă a marcat semnificativ persoane, state, societăți, a declanșat lipsa totală de încredere în capacitățile instituțiilor și reprezentanților acestora de a răspunde provăcărilor și încercărilor. Cuvântul criză fiind cel care, din ce în ce mai mult, a monopolizat spațiul public, a confirmat odată în plus, caracterul universal al problemelor lumii în condițiile globalizării, care a intensificat relațiile „sociale de pretutindeni, prin care locuri aflate la mare distanță ajung să se interconecteze astfel încât evenimentele dintr-un loc sunt marcate de procese care se întâmplă într-un loc de la mulți kilometri depărtare și viceversa, a determinat o interdependență sporită și integrarea diferitelor economii din lume (M. Desai), a contribuit la creșterea numărului legăturilor dintre societăți și domenii-problemă (J. Warwick) [1]. În concordanță cu opinia expusă de L. Boisselier [2] după

¹Conf. univ. Dr., Departamentul Drept Public, Facultatea de Dept, Universitatea de Stat, Chisinau, Republica Moldova, ciobanu.rodica.ion@gmail.com

care globalizarea este un sistem care se caută pe sine, vom indica că și înțelegerea problemelor cu care ne confruntăm, la fel fac referință la abordarea din perspectiva sistemicității.

Un sistem, indică J. L. Berjel [3] este un complex structurat de elemente coordonate, destinate atingerii unui scop. El poate fi definit și ca ansamblu de practici, metode și instituții ce formează în același timp o construcție teoretică și o metodă practică. Raportat globalizării, ca proces de amestec sau de omogenizare prin care populația este unificată, funcționând ca un singur sistem omogen (definiție furnizată de Wikipedia) agenda internațională, printre obiectivele asumate indică conservarea, protejarea și îmbunătățirea calității vieții; protejarea sănătății colectivității vieții umane; asigurarea utilizării raționale a resurselor naturale; promovarea de măsuri la nivel internațional pentru tratarea problemelor mediului la scară regională sau mondială. Utilitatea sistematizărilor în acest context urmărește depășirea formulei tradiționale prin care ne propunem înțelegerea, generalizarea și sistematizarea asupra a ceea ce întâmplă aici și acum, pentru a determina dinamica lucrurilor, sesizând nu doar relațiile dintre persoane, societăți și state, dar și tendințele de moment cristalizate, precum ar fi responsabilizarea și cooperarea în numele realizării obiectivelor prioritare de pe agende, în special cele cu referire la conservarea, protejarea și îmbunătățirea calității vieții, protejarea sănătății colectivității vieții umane, asigurarea protecției drepturilor omului.

De la criză la drept și drepturi

În prezent, organisme internaționale, guverne naționale, politicieni și cetățeni, adulți și copii sunt preocupați de criza globală provocată de pandemie, care este una de proporții pentru întreaga umanitate și care este considerată a fi una dintre cele mai grave. Dacă tradițional, în literatura de specialitate, criza este atribuită „evenimentelor sau episoadelor economice, sociale, politice care ies din cotidian având tendința să devină stare de fapt, obișnuită, uzuală, cu consecințe variate pe scara agresivității situaționale” [4], atunci în prezent această formulă pare a fi una prea simplă pentru a caracteriza criza pandemică și impactul pe multiple dimensiuni pe care îl are la nivel global. Odată cu solicitarea OMS către state de a adopta măsuri urgente, rând pe rând, Guvernele au reacționat cu măsuri care până la acest moment nu au mai fost adoptate: închise școli, măsuri de restricție de deplasare, măsuri de autoizolare etc.

Fiecare etapă parcursă de la începutul acestei crize a fost una cu impact direct asupra persoanei, care până la această criză nu a reușit să sesizeze cu atâta acuitate imposibilitatea de a beneficia de unele drepturi și libertăți datorită restricțiilor impuse de autorități. Practic, am început să vorbim despre organizarea vieții până la Covid și în perioada de Covid, drepturi și libertăți până la Covid și restricții asupra drepturilor și libertăților în perioada Covid, dar și încercarea de a conștientiza ce va urma după. În rezultat, tot mai mult au început a fi justificate decizii, care au fost apreciate ca încălcări ale drepturilor și libertăților cetățenilor, dar care ar fi îndreptățite pentru că o asemenea criză impune aplicarea „metodelor neortodoxe”. În acest sens, ONU avertizează că pandemia provocată de coronavirus „devine rapid” o criză a drepturilor omului.

Guvernele statelor, în prima etapă, au fost axate pe implementarea măsurilor restrictive pentru a minimaliza numărul de persoane infectate, imediat au apărut probleme pe dimensiunea efectelor economice și sociale, dar ceea ce se pare că mai puțin a contat, este menținerea în continuare a măsurilor de asigurarea a protecției drepturilor omului. Într-un mesaj video transmis pe 23 aprilie, secretarul general ONU, Antonio Guterres a avertizat că există „inechități structurale care împiedică accesul la servicii publice necesare pentru a contracara coronavirusul care a ucis peste 190.000 de persoane la nivel global” [5]. Problema asupra căreia atenționează mai mulți autori este că odată ce drepturile și libertățile nu mai sunt respectate, fie și temporar, ele sunt uneori dificil de recâștigat. Într-un articol semnat de 13 europarlamentari ai grupului Renew Europe și publicat de euobserver.com se menționează că: „Această criză nu ar trebui exploatată pentru a fi distrusă fundația pe care a fost construită Europa noastră, exact acum 70 de ani: Declarația Schumann și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. O Europă a cooperării,

a democrației, a statului de drept și a drepturilor fundamentale. Europa a mai trecut prin vremuri foarte grele și cu alte ocazii. Însă noi ieșim întotdeauna dintr-o criză mai puternici decât înaintea ei. Dacă ne protejăm societatea și modul de viață cu fermitate, solidaritate și unitate” [6].

La nivel European s-a conștientizat că, pe lângă faptul că a generat o criză care nu se oprește la frontiere, Coronavirusul afectează toate domeniile vieții noastre, are impact asupra sistemului judiciar, asupra autorităților naționale, asupra practicienilor dreptului, dar și asupra întreprinderilor și a cetățenilor [7]. Referitor la starea dreptului în condițiile de criză pandemică M. Duțu arată că, acesta (dreptul) este „una din puținele zone de stabilitate și speranțe de reacții comune solidare și eficiente în această privință”. Totodată, în condițiile în care „(...) am cunoscut, mai mult ca oricând, rigorile unei legislații excepționale și măsurilor de urgență și alertă sanitară, domeniul dreptului generează, la rândul-i, propriile-i nedumeriri și, în căutarea primelor răspunsuri plauzibile, se formulează deja unele posibile evoluții (...) deocamdată dispersate”, care trebuiesc sistematizate conform unor criterii corespunzătoare și expuse într-o formulă inițiativă (...). Primul pas spre și semnul cel mai evident a ceea ce poate fi dreptul de mâine” [8].

Toate țările au adoptat măsuri fără precedent, care nu au mai fost aplicate și care vizau practic toate sferele de activitate, spațiul public, chiar și viața privată. În Republica Moldova de către Comisia pentru situații de urgență au fost stabilite măsuri specifice pentru justiție pe perioada de criză, considerate necesare. S-a stipulat amânarea temporară a examinării cauzelor civile și penale până la 15 mai 2020, cu excepția cazurilor care trebuie luate în considerare de urgență. Pentru cazurile civile și penale specifice, a fost recomandat instanțelor, dacă este posibil, să programeze ședințele luând în considerare utilizarea sistemului de videoconferință și li s-a cerut să depună / să comunice actele procedurale sau alte documente pe cale electronică. Prin deciziile nr. 1, punctul 8 din 18.03.2020, se indică stabilirea măsurilor specifice în domeniul justiției pe perioada instituirii stării de urgență; cu completări și specificări să urmeze decizia nr.4 din 24 martie, nr.13 din 03 aprilie, etc.

Totuși, chiar dacă au fost luate anumite măsuri, Declarația stării de urgență a adus după sine restrângerea anumitor drepturi, precum: libera circulație; dreptul la învățătură; libertatea întrunirilor; dreptul la grevă; libertatea economică ș.a. Odată cu declararea stării de urgență în conformitate cu art. 22 din Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, art. 2 din Hotărârea Parlamentului nr. 55/2020 privind declararea stării de urgență, punctelor 6, 7, 8 și 9 din Regulamentul Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1340/2001, au fost luate multiple măsuri și decizii cu caracter imperativ, astfel au fost operate modificări la Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78-84; Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74, art. 195) Legea nr. 10/2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 67, Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, ș.a.), care indiferent de situație și condiții trebuie să întrunească respectarea standardelor minime de legitimare și validare, chiar și în condiții nestandart. În raport cu acest fapt vom face trimitere la evidența încălcării condițiilor/standartelor dreptului. Spre exemplu, stabilirea cuantumului amenzilor pentru ignorarea cerințelor prevederilor Dispoziției nr.3 din 23 martie 2020, emisă de Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, raportat veniturilor medii ale cetățenilor indică în mare parte lipsa de proporționalitate, dar și imposibilitatea cetățeanului de a achita amenda, însă una dintre condiții pe care trebuie să o întrunească este *Nicio prevedere imposibil de realizat*.

Recomandările Avocatului Poporului M. Cotorobai, facute publice la 30 aprilie [9], expediate Guvernului RM, Comisiei parlamentare drepturile omului și relații interetnice, Comisiei parlamentare protecție socială, sănătate și familie vin să confirme nerespectarea acestor condiții/standarde. Avocatul Poporului a făcut trimitere la jurisprudența Curții Constituționale, a Curții Europene a drepturilor omului, precum și la recomandările experților ONU adresate

statelor în lupta cu pandemia COVID-19 într-un ghid „Măsuri de urgență și COVID-19”. „Statele trebuie să aplice în mod uman toate măsurile excepționale, respectând principiul proporționalității atunci când impun sancțiuni pentru încălcări și să se asigure că sancțiunile nu sunt impuse în mod arbitrar sau discriminatoriu. Amenzile trebuie să fie proporționale cu gravitatea infracțiunii comise. În evaluarea sumei amenzilor, trebuie luate în considerare circumstanțele individuale, inclusiv impactul specific genului. Aceasta este relevant în special pentru persoanele fără locuri de muncă sau pentru cele care nu generează venituri din cauza măsurilor de urgență”. Astfel, M. Cotorobai menționează că „mărimea minimă de 22.500 de lei aplicabilă persoanei fizice nu respectă principiul individualizării sancțiunii contravenționale și principiul proporționalității sancțiunilor amenzii, precum și nu ia în calcul situația specială de vulnerabilitate a persoanelor sancționate (persoanele cu dizabilități, persoanele în etate, persoanele lipsite de surse de existență, cu venituri mici)”. Pentru ca ulterior, fiind sesizată Curtea Constituțională a Republicii Moldova să declare neconstituționale amenzile aplicate de autorități pentru nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a epidemiei COVID 19.

Raportat aceleași situații excepționale mai identificăm și aplicarea neconsecventă și diferențiată a dreptului, ceea ce are impact major asupra atitudinii cetățenilor față de drept, și față de reprezentanții instituțiilor de drept, care și așa nu sunt în cea mai favorabilă lumină. Astfel, promisiunea vualată a Președintelui țării făcută fețelor bisericești precum că nu le vor fi aplicate sancțiuni în baza articolului 76 (1) din Codul Contravențional [10] pentru „Nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice”, pentru desfășurarea slujbelor în Biserică este public încălcată condiția aplicării consecvente a dreptului. Aplicarea neproporțională ori lipsa de consecvență este extrem de nocivă în privința moralității publice. „Dacă sistemul juridic este profund corupt (așa cum s-a întâmplat, de exemplu, în Germania nazistă sau în Africa de Sud, în perioada apartheid-ului, și cum încă se mai întâmplă în multe regiuni ale lumii), cetățenii *nu sunt îndreptățiți din punct de vedere moral* să presupună că tot ceea ce este juridic într-un anumit moment este ceea ce le este permis să înfăptuiască” [11]. Din acest context rezultă că pentru funcționalitatea și stabilitatea dreptului cei trei subiecți implicați persoana, statul și dreptul urmează să fie plasați în raporturi de proporționalitate și reciprocitate, iar exigențele pe care dreptul trebuie să le respecte pentru a funcționa ca drept, indiferent de conținutul lui special, sunt valoroase în sine, prin faptul că reprezintă virtuți și, prin urmare, îi conferă dreptului, prin însăși forma lui, valoare morală, devenind centrale pentru teoria dreptului în special datorită faptului că prezintă moralitatea internă a dreptului.

Nu mai puțin important este și faptul că respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului presupune, pe lângă drepturi și libertăți, obligații și responsabilități reciproce între persoană, societate și stat. Doar prezența unui echilibru de interese ale individului și societății contribuie la implementarea reală a drepturilor și libertăților atât individuale, cât și colective.

Făcând abstracție, de situația concretă a crizei pandemice, vom accede la unele generalizări, menționând că dreptul în lumea actuală de rând cu alte domenii a devenit unul care s-a remarcat prin ceea ce periodic a provocat căutarea soluțiilor de depășirea a crizelor din societate. În același timp, a fost însoțit de nemulțămiri ale cetățenilor pentru incapacitatea de a realiza ordinea și echilibrul social, de a oferi stabilitate, mecanisme și instrumente de reacție promptă la diverse fluctuații sociale, inclusiv la crize. Unii, vorbind despre criza dreptului, alții despre criza conștiinței juridice, a treia categorie despre criza legii etc. În acest sens, M. Bădescu [12] opinează: „Societatea contemporană, inclusiv cea românească, se confruntă printre altele și cu o acută criză a dreptului, fenomen social (normativ) privit din cele două puncte principale de vedere: elaborarea (edictarea) actelor juridice normative – a legii, în sens larg –, și realizarea sa, atât în ceea ce privește *respectarea* (conștiință) a normelor juridice de către destinatarii săi, cât și *aplicarea* lor de către organele de stat care au competență în materie”. Duminică R. face referință la criza legii și a legiferării [13], care trebuie raportată fie unei crize parlamentare, ori unei crize a statului de drept, sau chiar poate unui declin al democrației. Autoarea consideră necesară inițierea unui proces de revalorizare a legii și de reformare a activității de legiferare care

presupune implicarea celor trei puteri în stat: a legislativului, care trebuie să conștientizeze că declinul legii atrage, declinul propriei autorități; a executivului, care trebuie să fie mai riguros în punerea în executare a legilor, exercitându-și atribuțiile în limitele consacrate de Constituție; a puterii judecătorești care trebuie să depună eforturi mai mari pentru o mai bună aplicare a dreptului.

În opinia autorului N.A. Vlasenko [14], atunci când se face referință la criza dreptului este corect să vorbim despre tendințe și practicinegative acumulate, ce prezintă amenințare pentru realizarea dreptului în conformitate cu principiul legalității și care pune în pericol funcția de reglementare a dreptului. G. D. Berman [15], consideră că cauzele crizei dreptului se regăsesc în faptul că conștiința modernă a privat dreptul de istoria sa și l-a transformat într-un instrument politic. Această opinie ar putea fi îndreptățită pe fondalul faptului că la momentul actual, relațiile sociale sunt din ce în ce mai mult juridicizate și transferate în judiciar, precum sunt și politizate și transferate în politic. În rezultat, avem trei formula distincte de analiză: juridicizarea socialului, juridicizarea politicului și politizarea juridicului – confirmate de proliferarea și diversificarea regulii de drept, dar și de expansiunea politicului asupra individului și societății. Analizele constată creșterea rolului dimensiunii juridice în reglementarea socială, în special în condiții de criză, ceea ce permite afirmația *juridicizarea socialului*. Juridicizarea politicului este o temă de reflecție mai răspândită și chiar dacă este o evidență, totuși ea rămâne analizată de specialiști sub aspectul reglementării raporturilor sociale, dar mai puțin al raporturilor de influență și dominare reciprocă. Juridicizarea politicului este însoțită de juridicizarea problemelor din societate, formula *juridicizarea politicului* făcând referință la o nouă raportare la drept. Politizarea dreptului este o temă care se preferă a fi trecută sub tăcere de unii, iar pentru alții – „este una dintre axele fundamentale ale unei dezbateri politice, însoțită de un proces paralel de judiciarizare” [16]. De aceea, pornind de la problemele specifice ale contemporaneității, înțelegerea dreptului trebuie raportată la procesele prin care trec societățile. „Dreptul devine tot mai fragmentat, subiectiv, mai mult orientat spre confort, decât spre moralitate, fiind preocupat mai degrabă de situații de moment, decât de consistență, consecvență și continuitate” [15].

F. Tuca la fel relatează despre realitatea juridică în care dreptul și echitatea sunt în dispută, atrăgând atenția la criza dreptului, care ar putea fi una de natură morală „Dreptul aflat într-o cruda criza și într-o relație pasională cu morala din care se revendică - în optica judecătorului, o relație de amor, din perspectiva resemnată a omului una de feroce siluire” [17].

Urmărind sistematizarea și generalizarea, dar și acceptând faptul că fiecare generație se confruntă cu o criză a dreptului pe care trebuie să și-o asume și să o depășească devine necesar de a conștientiza factorii ce determină criza, dar și natura acesteia. Mai mult chiar, și secolul precedent a fost marcat de criza dreptului, despre care menționează mai mulți autori, printre care și M. Manolescu [18]. În anii 40 ai secolului trecut prezenta necesitatea cercetării *Metodologiei juridice*, având în vedere beneficiul acesteia pentru orientarea științei juridice românești, pentru depășirea unor îndoieli și formularea unor ipoteze, și chiar pentru depășirea crizei dreptului (care pare a fi o problemă permanentă a dreptului, Mircea Manolescu observând sarcastic „...mai fiecare secol s-a mândrit cu o asemenea problemă”. Și avocatul rus P.I. Novgorodtsev [19] în lucrarea „Criza conștiinței juridice moderne” face referință la criza dreptului. Luând în considerare și având ca reper cel puțin aceste două opinii, procesele ce au însoțit evoluția dreptului, conștientizăm că întotdeauna au existat concepte, precum conceptul de personalitate, egalitate, drepturile omului ș.a. care au rămas dominante și esențiale, încadrându-se în principiile directorii ale dreptului contemporan, mai mult chiar, conținutul noțional al acestora extinzându-se continuu, chiar obținând valențe noi. Astfel, conceptele rămân a fi aspectele substanțiale ale dreptului (ideile de drept, justiție, dreptate, securitate), interacționând constructiv cu expresiile sale formale (legi, norme), dar și cu instrumente indispensabile pentru aplicarea în practică, prin intermediul procedurilor legale. Această relaționare permite păstrarea identității obiectului la care dreptul se aplică, iar sistematizările, considerând relațiile de schimb în care acesta este angajat continuu, impune ca dreptul să fie gândit nu prin sine însuși ci și în raport cu mediul în care se

dezvoltă. Identificarea dreptului cu un sistem deschis, complex, având multiple sub-sisteme, permite a sesiza sursele și finalitățile, logica și coerența, instrumentele și procedeele fără a neglija realitățile în care acesta acționează și cărora se aplică, dar și de a înțelege capacitatea de reacție la condiții nestandard, precum sunt și cele din prezent.

Incontestabil, dreptul este influențat de ideologii și mișcări ce determină în mod diferit conținutul, de procese sociale și politice, de probleme cotidiene etc., dar indiferent de sursa și substanța regulilor de drept, dezvoltarea, funcționarea și aplicarea lor este dominată de mecanisme, instrumente, moduri de a gândi, concepte, instituții, care, în esență, par a fi comune. În așa mod, numeroase elemente de reflecție juridică a sistemelor par a fi transversale, atemporale și universale, în timp ce conținutul exact al diverselor ordini juridice este variabil (de la un stat la altul, de la o epocă la alta, de la o situație la alta, de la criză la criză).

Unii autori [20] menționează că criza dreptului este determinată de discrepanța dintre norma juridică și necesitățile sociale, dintre *trebuie și este*. Pentru alții [21] criza dreptului se manifestă ca stare de conflict dintre dreptul natural și cel pozitiv în lupta pentru drept. A treia categorie va indica că criza dreptului este dependentă de procesele ce au loc în societate, pentru că dreptul este parte a istoriei și culturii unei societăți, deaceia normele juridice nu sunt instrumente neutre de reglementare a raporturilor sociale, ci viziunile și principiele împărtășite de legiuitori și de judecători” [15].

De asemeni, identificăm opinii ce atribuie starea de criză nu dreptului ca fenomen, dar unor doctrine juridice ori unor sisteme juridice. Din acest unghi de vedere, N.A. Vlasenco [14] identifică printre cauzele ce declanșează criza dreptului tendința ori încercarea de a depăși probleme de natură morală a societății prin intermediul dreptului și criza științei juridice, care e determinată de incapacitatea acestuia de a face față provocărilor actuale. Pe aceeași undă de analiză este și I. C. Crasnov [20] care angajat în investigarea și aprecierea stării actuale a dreptului își exprimă pe alocuri îngrijorarea față de procesele ce au loc, remarcând că criza dreptului este determinată de capacitatea redusă a acestuia de a reacționa prompt și rapid la problemele societății, remarcând și creșterea continuă a criminalității și a nihilismului juridic.

I. Vasiliu, identifică multiple probleme juridice ale societății globale internaționale [22], care sunt particulare, în special cea care indică că revoluția informațională a prins total nepregătite statele în ceea ce privește sistemul juridic („e o groază de tehnologie în societatea informațională și așa de puțin drept”); România nu se poate integra într-o societate informațională europeană și globală, dacă nu are un sistem de drept corespunzător, or e bine știut, o țară unde nu e lege și ordine, nu este de dorit într-o comunitate a tehnicii moderne. Societatea informațională sau *Cyberspace*, are nevoie de un drept specific evoluat, *Cyberlaw*”. Parafrazând afirmația dată, exact în aceeași manieră putem spune că pandemia a prins și ea statele absolut nepregătite pentru astfel de condiții de criză, și că cel mai probabil ar putea avea dreptate profesorul M. Duțu atunci când indică posibilitatea reală de profilare a unui nou domeniu în configurația actuală a științei dreptului, ori o reconceptualizare a dreptului din perspectivă paradigmatică nouă. La cele menționate, suplimentar mai indicăm că printre semnele discinctive de identificare și conștientizarea a necesității unei reconceptualizări a dreptului pornind de la niște indicii ale crizei prezente în situația actuală avem: - conflictul de valori, atunci când valorile adoptate și promovate prin lege se ciocnesc cu cele ale unui sistem de valori împărtășite de societate; - prezența contradicțiilor intersectoriale, care își găsesc expresie nu doar în valori, dar sunt prezente și într-un conflict dintre principii și instituții; - descreșterea continuă a eficacității și eficienței dreptului și incapacitatea acestuia de a reglementa relațiile publice și a proteja valorile fundamentale ale dreptului; discrepanța dintre conceptualismul și instrumentalism; scăderea forței de aplicare a legii.

Generalizări

Probabil, că în condițiile actuale problematica crizei dreptului trebuie considerată a fi o normalitate. Deoarece, dacă prin criză înțelegem o stare în care mijloacele tradiționale de

realizare a obiectivelor devin nepotrivite, în rezultat manifestându-se situații și probleme imprevizibile și suplimentar luăm în considerare semnele distinctive identificate supra, atunci punând lucrurile cap în cap, am putea considera că asistăm la o criză sistemică a întregului set de componente a societății (politică, economie, sferă socială, drept etc.). Considerată ca etapă critică, criza dreptului determină schimbări radicale atât a conceptului și ideii de drept, revizuirea esenței sale, dar și a modului în care este percepută relația dintre persoană, stat și drept. Pentru că, revenind la problema crizei pandemice după cum afirmă Sikking K. „pentru a asigura exercitarea pe deplin a drepturilor omului, trebuie să punem mai mult accent pe responsabilitatea tuturor actorilor, și nu doar pe cea a statelor, să întreprindem măsuri împreună pentru a asigura respectarea drepturilor (...). Guvernele trebuie să ajungă la un echilibru între protejarea sănătății și respectarea drepturilor omului” [23].

Umanitatea se află în fața unei încercări fără precedent, este momentul adevărului. Fiind în fața unor decizii dificile, ca să opteze pentru promovarea în continuare a drepturilor și libertăților omului, valorile democratice, statul de drept, ori să acceadă într-o altă extremă, cea a măsurilor extreme. Poate că este necesară o schimbare de paradigmă, în variantă propusă de T. Kuhn, care areloc atunci când există o serie de probleme pe care chiar și cei mai talentați reprezentanți ai științei, pe baza paradigmei științifice existente, nu poate avansa, o etapă de incertitudine, în care avem o stare de criză profundă, se impun măsuri radicale asupra întregului sistem (organizare, principii, funcționare etc.).

În societate e confuzie totală, economia tot în descreștere, măsurile luate de autorități neglijate, nepopulare, criticate, blamate. Pe diverse dimensiuni ale organizării sociale s-au profilat carențe ce până la acest moment nu au fost sesizate, fie au fost neglijate. Mai mult chiar, ceea ce afirma V. Stănescu în 2009 [24] precum căsuntem la o etapă de construire a unei noi trepte a civilizației, care prioritar trebuie să determine creșterea de conștientizare a importanței unor valori fundamentale: precum solidaritatea și responsabilitatea, adevărat un adevăr absolut al realității în care trăim. Important, pentru acest conținut este faptul că, lucrarea citată este o gândire despre viitor, deoarece făcând referință la schimbarea treptei de civilizație, autorul menționează rolul major al persoanei cu rațiune, cu principii și valori, cu o perspectivă globală, cu speranță în ziua de mâine. „Este examenul la care este supusa existența omului, a viului în general, este examenul de conștiință al lumii în care trăim”. Cu adevărat, în această perioadă de criză pe care o trăim se dovedește că este un examen pe care trebuie să-l trecem având ca instrumente: raționalitatea, raționalizarea, solidaritatea și responsabilitatea organismelor internaționale, a statelor și instituțiilor statale și a persoanelor, indiferent de cetățenie, religie, rasă, cultură etc. Și ca în orice altă criză, răspunsul la criză trebuie să fie multilateral/polivalent, statele solidare, iar persoanele responsabile. Natura răspunsului la criză proporțional crizei, să fie un răspuns la scară largă, coordonat, concertat și cuprinzător, orientat atât spre diminuarea efectelor crizei, cât și spre protejarea valorilor democratice, a drepturilor și libertăților omului.

Bibliografie

1. Giddens A. (2010), *Sociologie*. București: Editura ALL, p. 64.
2. Apud: Bulzan C. (2007), *Sociologia educației contemporane*. Craiova: Editura Universitaria, p. 230.
3. Berjel J. L. (2001), *Methodologie juridique*. Paris: PUF.
4. Tănase D. I., Abordare procesuală și sistemică a crizei și managementul crizei. În: *Economie teoretică și aplicată*. Volumul XIX (2012), No. 5(570), pp. 151-160.
5. <https://www.un.org/sg/en>
6. Faur M., *Drepturile omului după 9/11 și pandemia Covid-19*. Disponibil: <https://reporterglobal.ro/drepturile-omului-dupa-9-11-si-pandemia-covid-19/>
7. https://e-justice.europa.eu/content_impact_of_covid19_on_the_justice_field-37147-ro.do

8. Duțu, M., Dreptul înainte și după criza COVID -19. Spre un drept al coronavirusului? În: *Universul Juridic* nr. 8/2020.
9. Comunicat de presa. Disponibil: <https://www.moldpres.md/news/2020/04/03/20002892>
10. Codul contravențional al Republicii Moldova.
11. Marmor A. (2018), Preeminențele dreptului și limitele sale. În: *Preeminențele dreptului și controlul de constituționalitate între tradiție și modernitate*. București: Editura Hamangiu, Disponibil:http://www.constcourt.md/public/files/file/Publicatii/2018/Buletin_CCR_CCM.pdf 176
12. Bădescu, M. *Criza dreptului contemporan*. Disponibil: <https://www.abcnewstransilvania.ro/politica/mihai-badescu-criza-dreptului-contemporan/>
13. Duminică R. (2014), *Criza legii contemporane*. București: Editura C.H. Beck
14. Власенко Н.А. Кризис права: проблемы и подходы к решению//Журнал российского права. N 8, август 2013 г.
15. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. М.:Изд-во МГУ; Изд. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1998.
16. Cammille, J., Dumoulin, L., Robert, C. *Juridicizarea politicului*. Iași. Institutul European, 2012. p. 19.
17. Tuca F. Criza dreptului. Disponibil: <https://revistacariere.ro/innovatie/trend/criza-dreptului/>
18. Manolescu M. (1946), *Teoria și practica dreptului*. I. Metodologia și sociologia juridică. București: Fundația Regele Mihai I, 1p.97-98.
19. Новгородцев П. И., Кризис современного правосознания. Москва: Типо-литография товарищества И. Н. Кушнерев и Ко, 1909 г.
20. Краснов Ю.К. Некоторые теоретические и практические аспекты кризиса права в современном мире. Disponibil: <https://mgimopravo.elpub.ru/jour/article/view/5>
21. Ильин И. А. Теория права и государства. М.: Издательство Зерцало, 2003 г.
22. VasIU I. (1997), *Criminalitatea informatică*. București: Editura Nemira, 1998; VasIU I. Informatica juridică și dreptul. Cluj-Napoca: Editura Albastră, 58 p.
23. Sikking K., *Drepturi și responsabilități în timpul pandemiei de Coronavirus*. Disponibil: <https://www.openglobalrights.org/rights-and-responsibilities-in-the-coronavirus-pandemic/?lang=Romanian>.
24. Stănescu V. (2009), *Globalizarea: spre o nouă treaptă de civilizație*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.